

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Е Т А ISSN 1819-1614

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Прыватнае прадпрыемства «Суродзічы». Выходзіць штотыднёва, у чацьвяргі 9 771819 161008

Бізнэс-фрэндлі

Беларусь выйшла ў сусьветныя лідэры па тэмпях удасканаленьня ўмоваў для вядзеньня бізнэсу — зьвесткі Сусьветнага Банку.

Старонка 3

Вайсковая слава і бясслаўе гісторыкаў

Пра бітву пад Воршай піша Генадзь Сагановіч.

Старонка 9

Аршанская дыялектыка

Робяцца рэчы, пра якія Караткевіч і марыць ня мог. Піша Сяргей Харэўскі.

Старонка 8

У НУМАРЫ

Баршчэўскі: Толькі байкот

Лідэры Партыі БНФ далучыліся да палітычных сілаў, якія лічаць удзел у выбарах бессэнсоўнай справай. **Старонка 2.**

Лабісты імпарцёраў адбілі першую атаку

Арганізаваны супраціў змусіў Міністэрства эканомікі перагледзець пастанову №179, што прадугледжвала абмежаваньне надбавкі на імпартныя тавары ў межах 30%. **Старонка 3.**

Беларусы хуліганы

Новы Адміністрацыйны кодэкс, уведзены з 1 сакавіка 2007 году, прывёў да ўсплэску колькасьці адміністрацыйных парушэньняў на 43%. Вярхоўны Суд унёс на разгляд зьмены, пакліканьня спрасьціць няўдалае заканадаўства. **Старонка 3.**

Менская «сьцяна Цоя» належала мастачцы з роду Багушэвічаў

На яе месцы стане гатэль «Кемпінскі». **Старонка 4.**

«Тры чарапахі» замест «Кацюшы»

Бел-чырвона-белых сыягоў на львоўскім матчы было заўважна болей, чым чырвона-зялёных. Была й «Пагоня», і песьні. Нацыянальная сымболіка фэнамэнальна перамагае ў фанаткім асяродку. Піша Зьміцер Панкавец. **Старонка 5.**

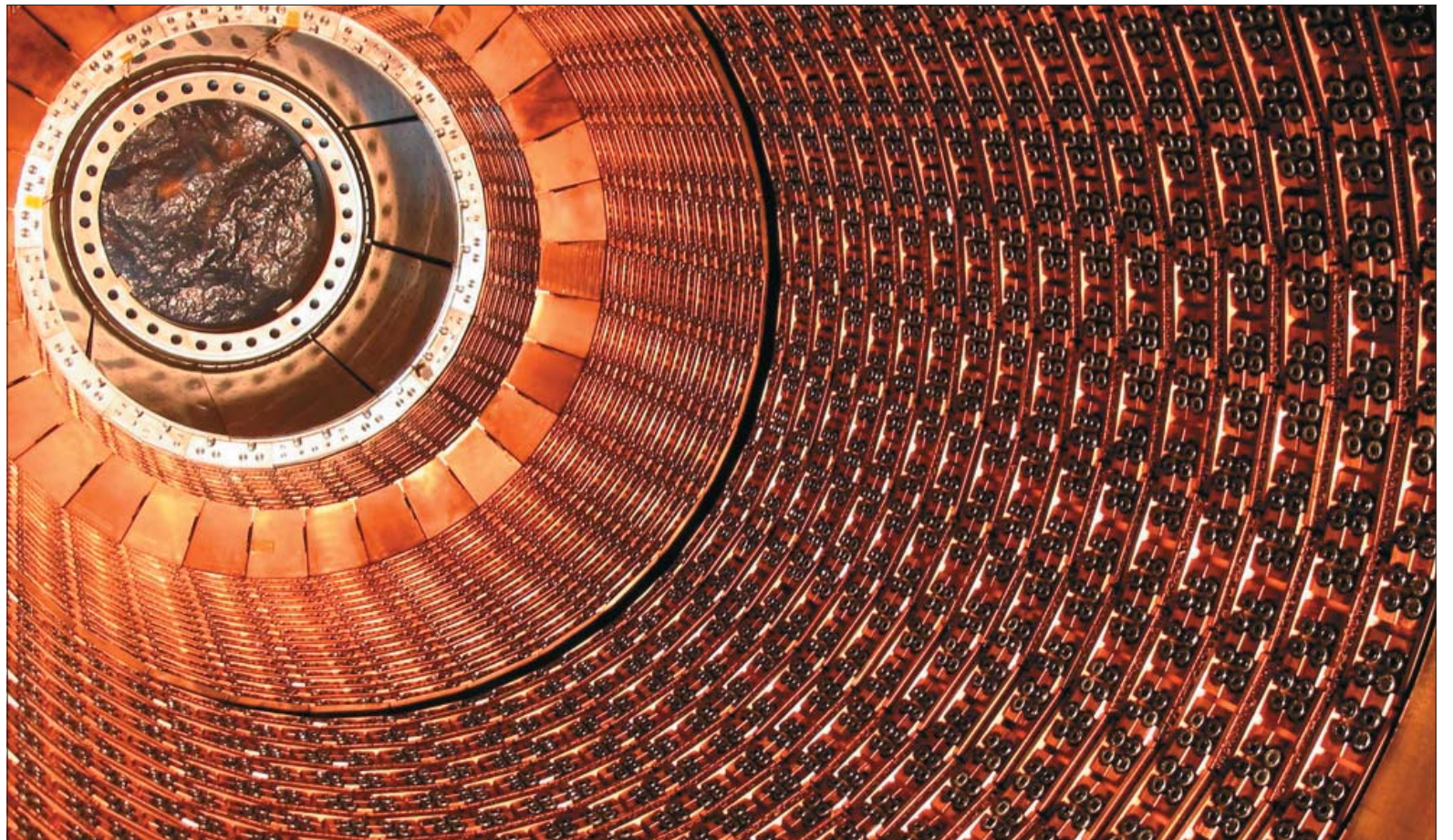
Любіць тое, што маглі б ненавідзець

Успаміны дачкі Язэпа Лёсіка. **Старонка 10.**

Вялікі адронны

У сераду пад Жэнэвай запусьцілі Вялікі адронны калайдэр — прыладу, якая пераверне фізыку. Навука не стаіць на месцы. **Старонка 14.**

Вялікі адронны калайдэр можна назваць навуковым праектам году, нават дзесяцігодзьдзя. Праца над ім пачалася яшчэ ў 1990-я. ВАК ураджае сваімі «звыш-». Звышпамер — кола 27 кілямэтраў, звышнізкая тэмпература — 200 градусаў марозу, звышглыбіня — 100 мэтраў пад Жэнэвай. І звышпадзяваньні на адкрыцьці таямніцаў матэрыі, узаемнаў прасторы і часу... Прыемна, што ў гэтым агульнаэўрапейскім навуковым праекце ад пачатку ўдзельнічаюць беларускія фізыкі. Яны распрацоўвалі дэтэктары для ВАКу, два навукоўцы зь Менску беспасярэдна ўдзельнічаюць у гэтыя дні ў выпрабаваньнях апарату. Больш пра Вялікі адронны калайдэр — на старонцы 14.

Адпаведнае месца з запрашэньнем пачакае

Меркаваны візыт міністра замежных справаў **Сяргея Мартынава** ў Парыж на сустрэчу «тройкі» Эўрасаюзу не адбудзецца.

Як паведамлі БелаПАНу ў МЗС Францыі, міністры замежных справаў Эўрасаюзу прымуць рашэньне пра запрашэньне Мартынава толькі ў залежнасьці ад дэмакратычнасьці вы-

бараў 28 верасня. Больш за тое, у сераду міністар замежных справаў **Галандыі** **Максім Вэрхаген** запатрабаваў пазбавіць кіраўніка беларускага МЗСу шэнгенскай візы. Гэта дыпляматычны адказ ЭС на недыпляматычныя заявы **Аляксандра Лукашэнкі** ў панядзелак.

Нагадаем, 9 верасня расейскае агенцтва **RIA «Новости»** распаўсюдзіла навіну, што **Мартынаў** будзе запрошаны ў Парыж для сустрэчы з прадстаўнікамі

«тройкі» ЭС, якую плянуецца правесці ў межах чарговага паседжаньня кіраўнікоў МЗС краінаў Эўрасаюзу.

Пра гэта нібыта паведаміў прадстаўнік прэс-службы эўракамісаркі па замежных сувязях і эўрапейскай палітыцы суседзтва **Бэніты Фэрэры-Вальднэр**.

Паведамлялася, што **Мартынаў** мае правесці перамовы з **Фэрэрай-Вальднэр**, а таксама міністрам замежных справаў Францыі **Бэрнарам Кушнэрам** (ягоная краіна старшыняе ў ЭС у гэтым паўгодзьдзі) і вярхоўным прадстаўніком ЭС па замежнай палітыцы і бясспецы **Хаўэрам Саліанам**.

Працяг на старонцы 3.

Гістарычны сшытак «НН»

верасень 2008

Генадзь Сагановіч. Вайсковая слава і бясслаўе гісторыкаў. Аршанская бітва	9
Археолёгі знайшлі сталіцу хазараў.....	9
Алеся Лёсік. Любіць тое, што маглі б ненавідзець. Лёс сям'і Язэпа Лёсіка	10
Алег Дзярновіч. Непарыўная повязь. Як стваралася «Сьцяна» Быкава	11
Людвіка Кардзіс. Вясельле Марулі. Беларусы на Віленскім радзьё	12

Сьцяна Цоя

Піша Віталь Тарас.

Паведамленьне пра тое, што ў Менску на вуліцы Інтэрнацыянальнай знеслі «сьцяну Цоя» выклікала, як прынята казаць, неадназначную рэакцыю. Ня тое каб паведамленьне было зусім нечаканым. Чуткі пра гэта зьявіліся даўно. І ня толькі чуткі. Некаторыя дзесячы беларускай культуры паўдзельнічалі неяк у абмеркаваньні важнай тэмы на старонках «Советской Белоруссии». Сам выгляд гэтага месца, а таксама яго наведнікаў не заўсёды, скажам так, сьвежага выгляду, у нехайнай вопратцы, нярэдка наядунасьць каля помніка недакуркаў і пустых бутэлек зьневажаў, нібыта, эстэтычны густ карэнных менчукоў, якія ходзяць у «Боска ды Чыледжы» альбо носяць «Прада». Іншых мясьцінаў, дзе зьбіраюцца бомжы, п'яніцы, наркаманы і проста няголеныя людзі, у нашай ідэальна чыстай сталіцы, зразумела, больш нідзе няма і ня можа быць.

Безумоўна, шэдэўрам густы гэты «помнік»

назваць было цяжка. Як і сам Цой — надзвычай таленавіты, неардынарны й вытанчаны артыст — ня быў пры жыцьці зоркай маштабу Элвіса Прэсьлі. Адрозьніваў прашу прабачэньня ў прыхільнікаў таленту Цоя — я хоць і не захапляўся творчасцю гэтага сьпевака, гатовы прызнаць яго куды больш густоўным і зьямастоўным сьпеваком, чым даволі пошлы й глямурны ў многіх сваіх праявах Элвіс. Але ж гаворка тут не пра музычныя густы й прыхільнасьці. Проста Элвісаманія (Элвіс Прэсьлі жывы!) зьявілася значна раней за лэзунг «Цой жывы!», хоць таксама, зразумела, не была першай у гісторыі «...маніяй».

Фільм расейскага рэжысэра Салаўёва «Асса», які выйшаў на экраны СССР акурат дваццаць гадоў таму, ня стаў кульгавым, як пасьпяшаліся тады заявіць кінакрытыкі, але стаў знакавым. І нават ня столькі сам фільм, колькі Віктар Цой, які фактычна згуляў у ім сам сябе. «Перемен! Мы ждём перемен!», — сьпяваў сінтэтым галасам карэц Цой, і ягоныя словы

сапраўды адгукаліся ў мільёнах сэрцаў. Гэта была ня толькі абсалютна новая эстэтыка, якая перакуліла ўсю савецкую папсу (як выявілася, ненадоўга), гэта была новая эпоха, і Цой быў прарок яе. Эпоха, як гэта часта бывае, скончылася разам з сваім кумірам, нават не пасьпеўшы распачацца. Сьпявак загінуў у аўтааварыі ў 1990-м. (Кажуць, заснуў за рулём — гэтакім

Гаворка пра тое, ці маюць людзі права на праяву сваіх пачуцьцяў альбо адпраўленьне рытуалаў, ня ўхваленых альбо забароненых афіцыйна.

самым чынам загіне праз шэсьць гадоў у Беларусі таленавіты, незаслужана забыты журналіст Анатоль Майсеня, які таксама быў на ўзлёце свайго таленту.)

Пасьля гібелі Цоя па СССР пракацілася

хваля самагубстваў.

Гаворка, ізноў жа, не пра тое, ці варта разьвітвацца з жыцьцём дзеся сваіх куміраў. Гэтая зьява была, ёсьць і будзе. Таксама як усе «супэрмэгазоркі» рана ці позна згасаюць і становяцца часткай музыкі, гісторыі, культуры альбо мас-культуры.

Гаворка пра тое, ці маюць людзі права на праяву сваіх пачуцьцяў альбо адпраўленьне рытуалаў, ня ўхваленых альбо забароненых афіцыйна.

Хто ня бачыў крыжоў альбо маленькіх помнікаў ці проста кветак абапал шашы, з надпісам: тут загінуў... Месца магільных помнікаў — на могілках, у іншых мясьцінах яны могуць выклікаць, мякка кажучы, розныя пачуцьці. Але ж у каго падымецца рука скінуць надмагільны камень, выкінуць кветкі, прынесеныя ў памяць аб загінулым? Напэўна, толькі ў таго, хто і на могілках ні пра што не задумаецца, каму напляваць на чалавечыя жыцьці й сьмерць, на іншых людзей, хто сам зьбіраецца жыць вечно і заўсёды лобіць толькі сябе самога і свой страўнік.

Можа быць, помнікі пры дарогах ёсьць праява нашага прыроджанага паганства? А можа быць, людзі проста ня ведаюць, як правільна выказаць свае пачуцьці? І што ўвогуле ёсьць правільным? Усё, што гаворыць і робіць начальства? Загадала яно зьнесці «сьцяну Цоя» — значыць, так таму і быць. Няма тут чаго разважаць.

А побач, між іншага, — будынак Музею Вялікай Айчыннай вайны. Яго высокае начальства таксама загадала перанесці куды-небудзь далей ад цэнтру гораду. На месцы музэю плянуецца разьбіць агромністую аўтамабільную стаянку. Трэба зарабляць грошы. Каму патрэбныя куміры ўчорашняга дня? Хоць нам і сёньняшніх. Каму патрэбнае мінулае? Трэба сьпянацца жыць і наталяць прагу — грошай, сэксу, улады. Супраць гэтага быў скіраваны колішні фільм «Асса», гэтаму процістаялі Цой і рок-гурт «Кіно». Усё, кіно скончылася. Цой тут больш не жыве...

Між іншага, зь нейкай дзіўнай асацыяцыі ўспомніўся яшчэ адзін савецкі кінафільм — «Бацька салдата» зь Сяргэя Закарыядзэ ў галоўнай ролі. Там ёсьць сцэна, дзе савецкі танк Т-34 рушыць празь вінаграднікі, каб скараціць дарогу. Герой кідаецца з кулакамі на танк: «Ты яе (вінаградную лазу — **В.Т.**) расьціў?! Ты яе паліваў?!», — крычыць ён танкісту, пакуль той не спыняецца. Пасьля таго як расейскія танкі ўвайшлі ў Грузію, пасьля бамбаваньня ўнікальнага заапарніка Баржомі гэтая сцэна можа падацца сьмешнай і недарэчнай. Сапраўды, які там вінаград, які баржом?..

Але ўсё адно на побытавым узроўні жыве — ня вы будавалі, ня вам і бурчыць.

Менскую «сьцяну Цоя» некалі выкупіла мастачка з роду Багушэвічаў

На тым тыдні фрагмэнт сьцяны зьнеслі. На тым месцы будаваць гатэль адной з сусьветных сетак.

«Сьцяна Цоя» зьявілася ў Менску, як і ў большасьці вялікіх гарадоў былога СССР, амаль адразу пасьля сьмерці рок-музыканта. Прыхільнікі лідэра «Кіно» Віктара Цоя прыстасавалі пад яе ўчастак доўгай бэтоннай агароджы вакол будоўлі Палацу Рэспублікі.

У 1992 годзе, як расказвае музыка Аляксандар Памідораў, менская мастачка Каця-

рына Багушэвіч, якая, дарэчы, паходзіць з тых самых Багушэвічаў, выкупіла два фрагмэнты бэтоннага будаўнічага плоту. «Кацярына заплаціла за кожны фрагмэнт па 100 новых беларускіх рублёў, тых, што з зубрамі», — прыгадвае сп.Памідораў.

У 1997 годзе, калі завяршылася будаўніцтва палацу, паўстала пытаньне зносу агароджы. Выкупленыя фрагмэнты «сьцяны Цоя» былі прыватнай уласнасьцю, таму іх захавалі. Гарадзкія ўлады пайшлі насустрач прыхільнікам Цоя і далі дазвол на перанос рэшты «сьцяны» на вуліцу Інтэрнацыянальную. Кожны дзень каля яе зьбіралася моладзь.

Прыхільнікі «Кіно» спадзяюцца на тое, што гарадзкія ўлады і гэтым разам пойдучь ім насустрач і выдзеляць месца пад новую «сьцяну».

Выпадак зь менскай «сьцяной» не адзінакавы. У той жа Расеі «сьцены Цоя» часта робяцца аб'ектамі атакаў гарадзкіх уладаў ды канкурэнтных моладзевых субкультураў.

Музыка і паэт Віктар Цой загінуў 15 жніўня 1990 году ў аўтакатастрофе недалёка ад Рыгі, пахаваны на Багаслоўскіх могілках Пецярбургу. На творчасці гурта «Кіно» ўзгадавалася не адно пакаленьне моладзі на постсавецкай прасторы.

Сямён Печанко

Так мае выглядаць 5-зоркавы гатэль Kempinski, які збудуюць на месцы «сьцяны Цоя».

«Тры чарапахі» замест «Кацюшы»

На матч нацыянальных зборных Беларусі і Украіны ў Львоў прыехала каля тысячы беларускіх заўзятараў. Піша Зьміцер Панкавец.

Ехалі цягнікамі, машынамі, аўтобусамі. Калі ва Украіну ня ехаць, то дзе ж яшчэ падтрымаць зборную краіны падчас гасцявых матчаў? А тут яшчэ старт адборачнага цыклю да Чэмпіянату сьвету. Надзеі яшчэ жывыя, хочацца верыць у сьветлае. Сама тое. Увогуле, пабачыць беларускага заўзятара ў цэнтры Львова суботнім вечарам было справай лёгкай і прастай. Яны былі паўсюль, са сьцягамі розных узораў, у майках Аляксандра Глеба і ФК «Смаргонь». Сьпявалі «Касіў Ясь канюшыну» на праспэктце Шаўчэнкі і пілі піва на плошчы «Рынак». Там жа можна было пабачыць і галоўнага рэдактара газэты «Прэсбол» Уладзімера Беражкова, але бязь піва. Дзеля справядлівасьці варта адзначыць, што ня ўсе нашыя суайчыньнікі паводзілі сябе міралюбна. Частка фанатаў, кажуць, менскага «Дынама», учыніла бойку з украінцамі. Многія зь іх потым прыйшлі на трыбуны зь фінгаламі і перавязанымі галавамі, але шчаслівыя ад усьведамленьня таго, што плян-мінімум выкананы. На трыбунах большасьць зь іх адразу скінула саколкі, каб прадэманстраваць «баявыя раны» — шматлікія сінякі і

шнары. Зрэшты, гэтым фруктам, напэўна, футбол быў другасны ў параўнаньні з магчымасьцю пабіцца з кім-небудзь. Добра, што хапала і адваротных прыкладаў. Скажаў бы нават, што яны значна перавышалі. Беларусам аддалі цалкам 2-гі сэктар стадыёну «Украіна», але нават гэтага было мала. Адзінкавыя бел-чырвона-белыя сьцягі былі таксама ў іншых сэктарах. Часам здавалася, што невялічкая купка беларусаў перакрывае цэлы стадыён гаспадароў.

Гэта было добра заўважна па тайме першым, калі каманда Бэрнда Штанге амаль не выпускала ўкраінцаў зь іхнай паловы поля. Здаецца, самі гаспадары не чакалі такога спрыту ад беларусаў. Асабліва ж ад фанатаў нашай каманды даставалася Арыцэму Мілеўскаму, які колісь зьмяніў грамадзянства зь беларускага на ўкраінскае.

Пры кожным ягоным кантакце зь мячом заўзятары пачыналі абсьвістваць форварда, а то яшчэ горай — выгуквалі што агіднае. З ўсяго бачна, хлопец добра чуў тыя словы. Калі яго замянілі, ён у роспачы размахнуўся нагой. У Менску ж Мілеўскаму будзе яшчэ цяжэй псыхалагічна. Фанаты яму так і не даравалі. Бел-чырвона-белых сьцягоў на беларускім сэктары было прыкметна болей, чым чырвона-зялёных. Цікава, што было б у Менску, каб дазволілі праносіць любую атрыбутыку? Бадай, нешта падобнае. Намесьнік рэдактара газэты «Товариш» Дзьмітры Яненка быў з савецкім сьцягам. Зрэшты, качаць нейкі

разборкі на падставе таго, што ў некага не такая колерная гама на штандарах, ніхто і ня думаў. Усе ж заўзэлі за Беларусь. Асобнай згадкі вартыя хлопцы з Б-12, фан-клубу зборнай Беларусі. Яны і былі галоўным акумулятарам усіх падзеяў на трыбуне. Каб міліцыянты дазволілі сьцягі на дрэўцах, то амаль кожны меў бы ў руках бел-чырвона-белае палотнішча. Былі два бубны, якія значна дапамагалі скандаваць. Уразіла, як падчас перапынку сэктар дружна сьпяваў «Трох чарапаху» і «Павстрыны шар». Прычым склалася ўражаньне, што словы ведалі кожныя два чалавекі з трох. Так натуральна гэта глядзелася. Кажуць, раней сьпявалі «Кацюшу» ці «Чорнага ворана».

Складалася ўражаньне, што ты не на футболе, а на нейкім нацыянальным мітынгу.

Беларускія заўзятары на львоўскай вуліцы.

На пачатку матчу сэктар гукаў «Беларусь всегда будет первой», а ўжо ў другой палове «Беларусь заўжды будзе першай». А яшчэ было «Верым! Можам! Пераможам!». Ужо не кажу пра «Жыве Беларусь!». Часам складалася ўражаньне, што ты не на футболе, а на нейкім нацыянальным мітынгу. Калі на пятай дададзенай хвіліне адбылася трагедыя з пэнальці, цішыня на нашай трыбуне доўжылася толькі некалькі сэкондаў. Пасьля стала чутна гучнае «Беларусь!». Каманда сыходзіла з поля пад глядацкія авацыі. Ніхто з заўзятараў ні на хвіліну не расчараваўся ў зборнай. Прыемна, што Глеб і кампанія таксама адзначылі гэта. Яны цёпла падзякавалі трыбунам за падтрымку. Штанге яшчэ ня вычарпаў ліміту заўзятарскага даверу. У выпадку перамогі над Андорай няма сумневаў, што стадыён «Дынама» падчас гульні з Англіяй будзе набіты бітма.

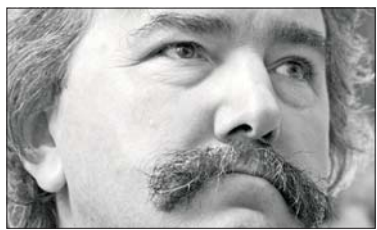
Львоў — Менск

Беларусь падвойная

Беларус запасьлівы, у яго ўсяго па два. Піша Сяргей Астравец.

У нас, беларусаў, як ні дзіўна, часта ўсяго па два: дзьве назвы саміх беларусаў, нашай сталіцы і некаторых іншых гарадоў, два прэзыдэнты, гербы, два сьцягі, дзьвюхмоўе зноў жа, дзьве дзяржаўныя карацей, два правапісы, дзьве назвы краіны, і кожная зь іх паасобку падвойная, нават у афіцыйным гімне два тэксты, у Скарыны два імені, дзьве асноўныя канфэсіі, два БНФы, кампартыі, два прафсаюзы — свабодны і несвабодны, ці залежны і незалежны, як каму падабаецца, нават два саюзы палякаў. Два саюзы пісьменьнікаў нарэшце!

Можна працягваць далей. Два нацыянальныя напоі: зуброўка і «Белавеская» — і два асноўныя шляхі: Бэрлін—Масква і з варагаў у

І спрыт, само сабой. Безь яго на двух крэслах не ўтрымаецца.

грэкі. Арол і Пагоня на сьцягу калісьці, кіраваў у адной асобе

кароль і вялікі князь. А два падземныя расейскія вайсковыя аб'екты?! Два «Боінгі», прынамсі напачатку былі: для нас — «бэ-у» і новы — вядома для каго. Два аэрапорты былі нядаўна сталічныя. Дзьве «парлямэнцкія» палаты. «Аліварыя» і «Крыніца», «Баброў» і «Сябар», «Камунарка» і «Спартак». Два фэтышы, ясна — чарка і скварка. Два кавалкі Беларусі існавалі раней. Літаратура: Янка і Якуб, як у немцаў помнік падвойны — Гётэ і Шылер. У нас дзьве ўлады — у левай руцэ і ў правай. Мы — краіна падвойных стандартаў. Нават не краіна асобная, а саюз дзьвюх, нават сьвята ёсьць з гэтай нагоды. Не кажу пра тое, што маем дзьве рукі і нагі. Папросту краіна дзьвюхгаловага арла, нібы Чарнагорыя. Можна не спыняцца. Краіна-Маці мае два твары. Першы, лёкайскі, халуйскі, глядзіць у бок узыходу сонца. Другі, хамскі, скажоны, само сабой, зьвернуты да тых, хто атрымлівае сонца, а таксама газ-

нафту пасля нас. Ці мае яна трэцюю, нармальную маску? Не магу нават адразу адказаць. Хіба што на карцінах патрыятычных мастакоў. У жыцьці няма ў яе такога твару, людзкага, годнага, разумнага. Яна зьвягліва вучыць: хочаш жыць, умей вярцецца! Яна безапэляцыйна фармулюе: толькі два языкі ёсьць парадачныя — самаварскі першы і грынвіцкі другі. Хай сама ня ведае ніводнага, галоўнае мара! І спрыт, само сабой. Безь яго, ясна, на двух крэслах не ўтрымаецца адразу. Карацей, краіна нашая — якісьці чамадан з падвойным дном, а ў ім — ці кантрабанда, ці падробныя грошы, ці самаробная гарэлка. Альбо, быць можа, бальшавіцкія ўлёткі, сьпісы расстраляных антысавецчыкаў, пакт Молатава—Рыбэнтропа, пачкі савецкіх рублёў зь Леніным, якія даўно безнадзейна страцілі вартасьць, але якія шкада перарабіць у туалетную паперу, ад якіх яшчэ падвойная ўлада чакае цуду.

Горадня

Вайсковая слава і бясслаўе гісторыкаў

У нашай даўняй гісторыі няма іншай падзеі, якая б стала падобным сымбалам і выклікала столькі ж вострых баталій, як бітва пад Воршай. Гэта вялікая перамога над намнога большым маскоўскім войскам, здабытая ў абарончай вайне, на сваіх землях і сваёй жа арміяй, кіраванай сваім (праваслаўным!) гетманам. Піша **Генадзь Сагановіч**.

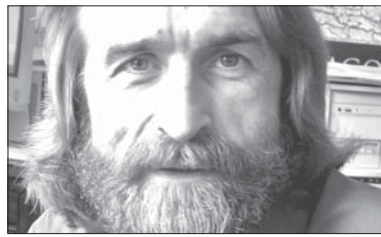
Пачынальнікі беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі бачылі ў ёй найлепшы доказ гістарычнай нятоеснасці беларусаў і вялікарусаў. А для гісторыкаў расейскіх, наадварот, яна была ці ні самай «нязручнай» падзеяй, што ніяк ня ўпісвалася ў канцэпцыю «адзінага славянарасейскага народа». Вось жа стаўленьне да гэтай бітвы ў самой Беларусі і вызначалася змаганьнем расейскага бачанья зь беларускім. Пасля разгрому «нацдэмаўскай» гістарыяграфіі і ўсталяваньня савецкай гістарычнай дактрыны Ворша была табуяванай тэмай — да абвяшчэння дзяржаўнага сувэрэнітэту Беларусі.

Толькі тады «забытая» сеча вярнулася ў падручнікі, была ацэнена як «вялікая перамога» ваяроў, што «баранілі незалежнасць сваёй дзяржавы, свае хаты і сем’і». У першай палове 1990-х, пры хоць якой дэмакратыі, пра Аршанскую бітву ў нас пісалася болей, чым пра якую іншую падзею айчыннай гісторыі. І штогод колькасьць публікацыяў пра яе ў пэрыёдыцы падвойвалася!

З прыходам А.Лукашэнка ды ягоным курсам на рэінтэграцыю з Расеяй стаўленьне да бітвы дзіямэтральна змянілася. Мясцовыя адэпты «трыадзінарасейскія» зноў узяліся цьвердзіць, быццам бітва пад Воршай ня варта і памяці, бо была ... «братазабойчай». Трэшчанок так і піша: войны Масквы супраць ВКЛ «нельга прадстаўляць як беларуска-рускія сутыкненьні, у якіх рускі бок быў агрэсарам», гэта — «зламыслиная фальсыфікацыя!» Дык кім жа тады быў «рускі бок» у распчатых ім жа войнах?

Для цяперашніх трубадураў «Вялікай Расеі», як і для іхных ідэйных айцоў з XIX ст., межы «рускага» народу вызначала праваслаўе, таму, маўляў, агрэсія Масквы супраць Вялікага Княства была справядлівай барацьбой за «ўзьяднаньне» зямель Русі ў адной дзяржаве. Але акурат Аршанская бітва і буршч падобны тэзіс пра праваслаўе як падставу таго «адзінства» ды справядлівы характар войнаў «за

Менавіта бітве пад Воршай выпала асаблівая роля ў фармаваньні сучаснай беларускай тоеснасці.

Менавіта бітве пад Воршай выпала асаблівая роля ў фармаваньні сучаснай беларускай тоеснасці. . . . ўзьяднаньне». Вось жа ў XVI ст. для нашых продкаў было натуральным ня толькі помніць пра перамогу пад Воршай, але і ганарыцца ёю. Праваслаўны летапісец дзякаваў гетману Астроўскаму за тое, што

ягоньмі стараньнямі «маскоўскага ворага пабілі», і ставіў маскавітаў у адзін шэраг з бусурманамі. У эпоху жорсткага супрацьстаяньня з Масквою сечу 1514 году часта згадвалі ў гераічным кантэксце, называючы «вялікай бітвай Аршанскай». Падзея, якая ўжо тады набыла сымбалічнае значэньне, вартая таго, каб быць ключавым топасам беларускага нацыянальнага наратыву. Таму эпігоны заходнэрусізму і стараюцца любым чынам катушаваць ці маргіналізаваць яе. То цьвердзяць, быццам армію Астроўскага складала толькі польская і літоўская шляхта, а беларусы калі і былі, дык «паднявольныя», то што бітва ня мела аніякага значэньня...

Ніхто ня скажа дакладна, якую частку пераможнага войска складалі вершнікі з Беларусі, але гэта ня мае прынцыповага значэньня. Прынцыповы факт масавага ўдзелу ў бітве праваслаўнай беларускай шляхты (а пад Воршу прыйшло паспалітае рушаньне з усіх земляў ВКЛ!) і тое рэха, якое яна выклікала ў тагачаснай Беларусі. Шляхта ж (а яна па вызначэньні не бывала «паднявольнай») незалежна ад этнічнага паходжанья лічыла ВКЛ сваёй дзяржавай і бараніла, бо даражыла яго палітычным ладам. Што ж да значэньня, то хоць перамога і ня стала вырашальнай у вайне, яна спыніла маштабны наступ маскоўскай арміі ўглыб краю і дапамагла вызваліць гарады Ўсходняй Беларусі, а ў далейшым — і паспрыяла развалу небясьпечнага ваеннага альянсу Масквы з імперыяй Габсбургаў, які пагражаў існаваньню ВКЛ. Так што пафасныя словы падручніка пра абарону сувэрэнітэту зусім не беспадстаўныя.

Менавіта бітве пад Воршай выпала асаблівая роля ў фармаваньні сучаснай беларускай тоеснасці. Ніводная іншая падзея не выклікае такога канфлікту ідэнтычнасцяў — беларускай і расейскай. У стаўленьні да яе і выяўляецца, хто кім сябе ідэнтыфікуе. Для адных гэта «святая бітва за Бацькаўшчыну», для другіх — «эпізод унутрырускай міжусобіцы». І зьвесці іх немагчыма.

Газэта «Свабода»

Археологі знайшлі сталіцу хазараў

Расейскія археологі цьвердзяць, што знайшлі сталіцу Хазарскага каганату. Да гэткай сэнсэсійнай высновы яны прыйшлі пасля таго, як падчас раскопак гарадзішча ля сьляда Самазьдзелка Камызяцкага раёну Астраханскай вобласці пад невялічкім гарадком залатаардынскага часу натрапілі на найбуйнейшае й найранейшае паселішча.

Самым моцным аргумэнтам археологаў Самазьдзельскага

Хазары

напаўкачавы туркамоўны народ, які зьявіўся ў Паўднёва-Ўсходняй Эўропе ў IV ст. й праіснаваў да XI ст. У IX радзімічы, празь землі якіх праходзіў гандлёвы шлях з Каспійскага рэгіёну ў Эўропу, былі ў залежнасці ад хазараў і плацілі ім даніну. Хазарскі каганат быў першай дзяржаўнай фармацыяй на ўсходзе Эўропы. Ад IX ст. у ім была дзяржаўнай юдыяйскай рэлігія.

Славяне плацяць даніну хазарам. Мініятура з Радзівілаўскага летапісу.

экспэдыцыі сталі рэшткі крэпасці, збудаванай з цэглы (на фота), што, паводле словаў загадчыка навукова-архітэктурнай лябараторыі Астраханскага дзяржаўнага ўнівэрсытэту Дзьмітрыя Васільева, было царскім прывілеем. Радыйвугляродны аналіз вызначыў, што знаходкі належаць VIII і IX стагодзьдзям — часам росквіту каганату. Нарэшце, знойдзены сьляды па-

жару, які археологі зьявязваюць з паходам кіеўскай дружыны князя Сьвятаслава ў другой палове 960-х. Зрэшты, «даказаць на сто адсоткаў, што знойдзены горад — менавіта Ітыль, немагчыма будзе ніколі... бо мы ж ня зможам знайсці шыльдачку з надпісам «Горад Ітыль», — кажа Дзьмітрый Васільеў. Дагэтуль лічылася, што сталіца Хазарскага каганату на-

заўжды зьнікла пад хвалямі Каспійскага мора. Хоць пра гісторыю хазарскай дзяржавы вядома нямала, дагэтуль няма адзінае думкі пра межы каганату. Размытыя ня толькі геаграфічныя, але й археалагічныя межы: уласна хазарскіх знаходак вобмаль. Да ўсяго, у каганаце жылі як асельныя, так і кававыя народы, і ў раскапаных паселішчах зьяманьня прадметы гэтых неподобных адна да адной культуры. Гісторыя хазарскай дзяржавы археологі цікавіліся здаўна. У першай палове мінулага стагодзьдзя вялося вывучэньне гарадзішчаў, як мяркуецца, буйных хазарскіх гарадоў Сэмэндэру, Саркелу й Бэленджару. Прычым, першыя два сёньня затоплены штучнымі вадасховішчамі. Саркел, зь якім асацыявалі Цымлянскае гарадзішча, цяпер ляжыць пад вадой у Цымлянскім вадасховішчы. Бэленджар, магчыма, знаходзіўся на Верхнечыруртаўскім гарадзішчы, затопленым падчас будаўніцтва Сулацкай ГЭС. **Андрэй Кузьнечык паводле Лента.Ру**

Непарыўная павязь

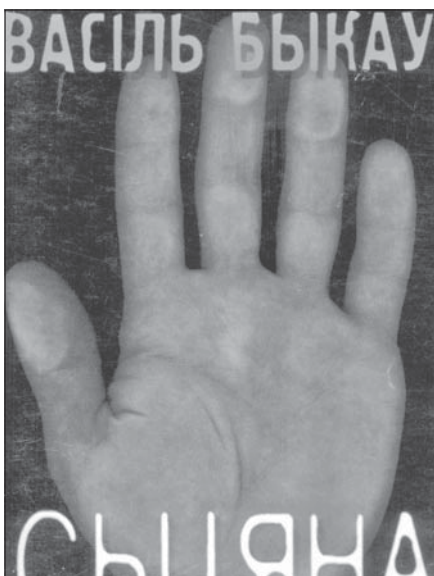
Ідэя выдання кнігі Васіля Быкава «Сьцяна» ўзьнікла ў 1997 г. — штуршком стала адмова выдавецтва «Мастацкая літаратура» публікаваць гэты быкаўскі зборнік праявітых твораў папярэдніх гадоў. Народны пісьменьнік Быкаў да таго часу паспеў ужо вельмі выразна акрэсьліць сваё стаўленьне да беларускай рэчаіснасьці і наўпрост запытацца ў суайчыннікаў — калі ж мы прастанем быць дурнямі?

Галоўны рэдактар «Нашай Нівы» Сяргей Дубавец надаў акцыі выдання кнігі статус праекту «Народная Кніга». Першае пасланьне праекту заключалася ў прынцыповай нязгодзе з тым, што беларускае слова можа існаваць толькі за дзяржаўнага датацыі, таму паміж творамі беларускіх аўтараў і чытачамі ня мусяць паўставаць непераадоўныя бар'еры чынавенскага свавольства. Другое пасланьне — гэта апэляцыя да кансалідацыйнага эфэкту «Народнае Кнігі». Такім чынам, выдавецтва «Наша Ніва» распачало збор папярэдніх замоваў на кнігу. Той, хто замаўляў кнігу да выхаду ў сьвет, аплачваў толькі сабекошт выдання і кошт паштовае перасылкі. Праект меў эфэкты — наклад трэба было дадрукоўваць некалькі разоў, каб задаволіць попыт; у грамадстве ўзьнікла рэальная інфармацыйная цікаўнасьць да прыгожага беларускага слова і да прэцэдэнта «Народнае Кнігі».

Але былі ў гэтай ініцыятыве і нейкія мэтафізычныя для беларусаў знакі. Сама праблема з адмоваў дзяржаўнага выдавецтва хавала ў сабе фармальны парадокс — пад лезунгамі вонкавай

Такім быў Васіль Быкаў у 1995 г. У хуткім часе вялікія аўдыторыі перад ім зачыняцца.

«Народная Кніга» паўстала з прынцыповай нязгоды з тым, што беларускае слова можа існаваць толькі за дзяржаўнага датацыі.

Васіль Быкаў. Сьцяна. — Менск: «Наша Ніва», 1997

рэсаветызацыі адмаўлялі публікаваць кнігу аўтара, які атрымаў годнасьць народнага пісьменьніка яшчэ за савецкімі часамі. Так, погляды і біяграфія Быкава з пункту гледжаньня бээсэсэраўскага афіцыёзу не былі ідэальнымі. Да Быкава ўвесь час захоўвалася насыджанасьць. Але на нейкім этапе савецкія лідэры палічылі за лепшае і выгаднейшае прызнаць маштаб асобы і творцы.

Цяпер жа ў Рэспубліцы Беларусь самы вядомы яе пісьменьнік апынаўся ў ізаля-

цыі. Адбылася адмова ад вонкавага пістэту і нейкіх правілаў грамадзкай гульні — не прызнаваліся старыя аўтарытэты, фактычна ажыцьцяўлялася адмова ад таго пазытыўнага, што можна было вынесці з савецкіх часоў. Гэта з уладнага фронту.

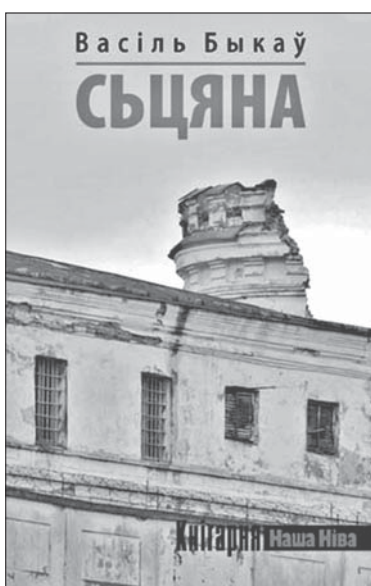
Але для ўсяго беларускага грамадства напружанасьць падзеі ўзмацняла драматызм сытуацыі перарыўнасьці павязі часоў. На працягу XIX—XX ст. беларускую літаратуру, палітыку, грамадзкую думку, навуку запачаткоўвалі і былі яе знакамі пераважна маладыя людзі. Молодзь як бы прыносіла новую энэргію, але часта заставалася бяз грунту. «Падлеткавы комплекс» — гэта фундаментальная праблема беларускае сьвядомасьці і гісторыі. Праект жа «Народная Кніга» заяўляў, што ў нас ёсьць Майстра, ёсьць апірышча, ёсьць павязь!

У творах Быкава абавязкова прысутнічае сьмерць — галоўныя героі мусяць загінуць, падкрэсьліваючы гэтым самым бессэнсоўнасьць любых спробаў што-небудзь пазытыўна зьмяніць у навакольным сьвеце. Здавалася, што Быкаў як аўтар і танатоляг не пакідае чалавеку шанцаў для пасьпяховай творчай дзейнасьці ці асабістага шчасьця, а нават для атрымання простага задавальненьня ад жыцьця. Але гэта не зусім аўтарскія пэсымізм ці фаталізм — Быкаў падводзіць чалавека да краю экзыстэнцыйнай бездані і дае яму магчымасьць крыху зазірнуць туды, адчуць незьнікнёнасьць зла. Прачынаецца нашае разуменьне незваротнасьці і страчаных назаўжды магчымасьцяў. Затое зьнікае найўнае спадзяваньне на шчаслівы выпадак.

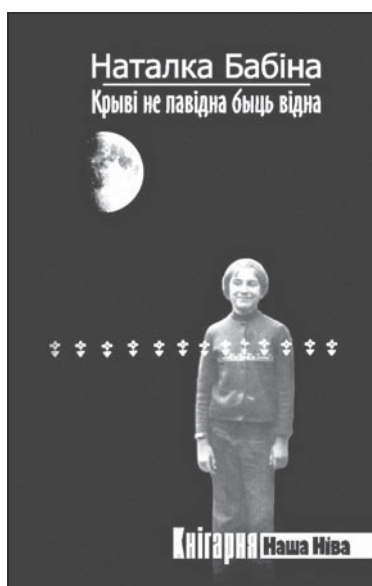
Экзыстэнцыялістам Быкава зрабіла само жыцьцё. У нас таксама ёсьць магчымасьць судакрануцца з досьведам Быкава і набыць пачуцьцё рэальнасьці.

Алег Дзярновіч

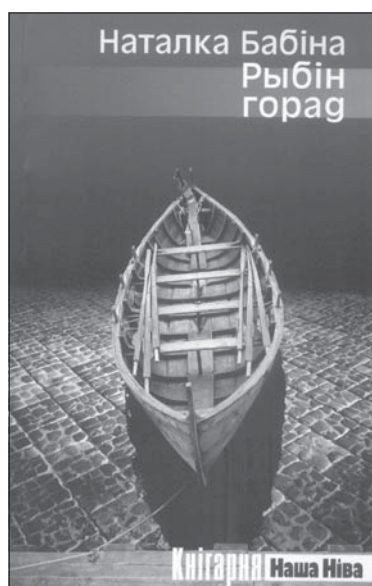
Зьбяры «Кнігарню «Наша Ніва»

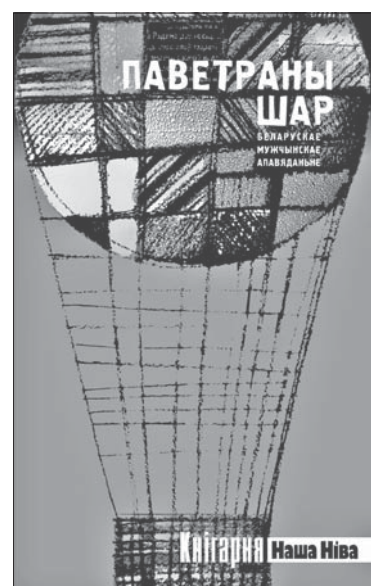
Васіль Быкаў. Сьцяна.

Наталка Бабіна. Крыві не павідна быць відна

Наталка Бабіна. Рыбін горад. Раман

Паветраны шар: беларускае мужчынскае апавяданьне

Жанчыны выходзяць з-пад кантролю: Беларускае жаночае апавяданьне

Шукайце ў кнігарнях і ў незалежных распаўсюднікаў

Вясельле Марулі

Людвіка Кардзіс. Эсэ.

Бывае, здаецца, што нейкія падзеі губляюцца ў гісторыі незваротна. Але вось знаходзіцца нейкая драбніца, і як за нітачку за яе пацягну — і нечакана знаходзіш цэлую гісторыю.

Гэты здымак я памятаю столькі, колькі сябе. На фоне прадзедаўскай камяніцы нейкая жанчына ў белым плача, побач стаіць старэйшая кабетка. Гэта мая прабабка Ева Сайкоўская з сям'і Шэмісаў. Ейны строй у дзяцінстве выклікаў у маёй галаве рой пытанняў і непаразуменьняў — нейкі недарэчны чэпчык на галаве. Тады мая мама, Марыя Граблеўская-Кардзіс, мне растлумачыла.

У 1938 г. у нашай роднай вёсцы Філіпаны, на Віленшчыне, цяпер гэта Астравецкі раён, у прадзедаўскай хаце, палова якой была аддадзена пад школу, пад кіраўніцтвам настаўніцы пані Францкевічовай было арганізаванае вясельле. І здымак гэты адтуль.

Па-рознаму склаўся лёс маёй радзіны. Прадзядоўская хата была нацыяналізавана саветамі. Нейкі час там была школа, бібліятэка. Сёння гэты будынак стаіць

пусты. Каб яго вярнуць ва ўласнасць сям'і треба заплаціць беларускай дзяржаве камэрцыйны кошт. Зь вялікай сям'і бабці, а іх было 6 асобаў дзяцей — Адам, Мечыслаў-Міця, Саламея-Салюня, Ева,

Тэафіля-Тофця і Зося — Адам паспеў зьехаць з сваёй сям'ёй у Польшчу яшчэ перад вайной, Міцю замардавалі ў Вялейцы саветы. Пані Францкевічова ў Філіпанах настаўнічала, а ейны муж жыў у Вільні. Таемна яна вэрбавала вайскоўцаў у «партызанку», як казалі сваякі. Мне перш думалася, што ў Армію Краёву, але пасля таго, як яна паставіла беларускае прадстаўленне, па-беларуску, я засумнявалася наконт партызанкі. Магчыма, гэта быў запіс і ў беларускія ўтварэнні. Дык, як саветы прыйшлі, гэтыя сьпісы былі імі знойдзеныя. 35-гадовы Мечыслаў Сайкоўскі разам з аднавяскоўцамі быў арыштаваны і вывезены ў Вялейку. Пазней жонцы паведамілі, што ён забіты і можна яго пахаваць. Прыехаўшы, яна пабачыла жудасную карціну — забітыя ляжалі плазам, свайго мужа яна пазнала па радзінцы на пальцы рукі. Але гэта было ня самае страшнае для яе выпрабаваньне. Неўзабаве яна прайдзе ўсё пекла: з трыма маленькімі дзецьмі яе вывезуць у Сібір, а пасля ў Казахстан. У 1950-х яна выедзе ў Польшчу.

Тэафілю з чатырма дзецьмі таксама вывезлі. Такі лёс абышоў маю бабулю і дзвюх ейных сясьцёр, бо, пэўна, жылі бядней. Але хачу ўгадаць маю бабцю Еўку як героя. Калі яна даведалася, што ейную заложку разам зь дзецьмі з хутару Бабанішкі, што ля Астраўцу, арыштавалі, а дакладней, непрытомную паклалі на воз і павезлі на станцыю Гудагай, дзе «фармаваўся» таварняк з «ворагаў народу», бабця паначы заклала коней, сабрала, што магла, у дарогу, і павезла ім у Гудагай перадачу. І пазней яны зь дзедам чым маглі дапамагалі сваякам, якіх вывезлі, — высылалі грошы, перадачы. Хоць, пэўна, і самім не зусім заможна жылося. У сям'і было пяцёра дзяцей.

Бабцю я памятаю слаба, я была малой, як яе ня стала. У памяці яна засталася маўклівай і строгай. А ў спадчыну — ейная любімая прымаўка «салому еш, але фасон тшымай», пашпарт ваеннага часу, тканы ручнік з вышытымі ініцыяламі і вялікая ваўняная хустка ў краткі, якой бабця захіналася ў холад. Ад дзёда Стасы засталася некалькі вершыкаў на сацыяль-

няя тэмы, напісаных па-беларуску. Стрычная цётка Рэня сказала, што, пэўна, у іншы час мой дзед быў бы паэтам. Маці чамусьці хавала факт вершапляненьня свайго бацькі.

Дык, вяртаючыся да здымку. У 1989 г. я паехала ў Польшчу да сваякоў. Паехала на цэлы месяц. Я адвела ўсіх ад Гдыні да Ольштыну. Гэты побыт у Польшчы са сваякамі застаўся непаўторным. У тым сэнсе, што больш такой раскошы, дзеля адсутнасці часу, у мяне ўжо ня будзе. Гаворана-перагаворана. Са сваімі стрыямі дзяжурныя фразы, а найбольш цікавымі былі доўгія аповеды са сваімі любымі цёткамі і дзядзькамі. Узгадалі яны прымаўку цёткі Тэафіліі: «Мілы той куток, дзе завязаны пупок». Таго, што яны нацяпеліся за часы высылкі, хапіла б на доўгі аповед. Ня трэба глядзець фільмаў жахаў, чытаць дэтэктываў. Сядзі і слухай. Думаі, дзівуйся, як яны здолелі жыць, стацца людзьмі. Кажуць, вера дапамагала. Апавядаюць, як загрузілі іх у таварняк, у Гудагаях, стаяла нейкая пранізьлівая цішыня. Расплакаўся брацік Юрка, у той час яму было два гадкі. Гучна, не сьціхаючы, не паддаючыся ані на якія ўгаворы. І тут нейкі чалавек зацягнуў песьню, увесь састаў яе падхапіў...

Цяжка было на высылцы, цяжка было пачынаць жыцьцё ў Польшчы. Прызнаваліся, што было і маральна цяжка. Трэба было прывыкаць да ўсяго новага, у тым ліку і да мовы. Бо гэтая польская мова была зусім іншай, чым тая гаворка, якой гаварылі на Віленшчыне. Але працавітасьць узяла сваё, балазе ў радзіне не было гультаёў. Што думаюць пра сваю Радзіму? Сумуюць. Было нармальнае жыцьцё, спакойнае дзяцінства, маладыя, моцныя бацькі. Ня любяць слова «Беларусь». У 1989 г. са сваім беларускім максымалізмам даказвала я ім, што не палякі мы. Пагадзіліся. Але тады Кажуць: «Мы ліцьвіны». На гэтым і сышліся. Ёсць у гэтых маіх сваякоў, якія прайшлі праз усе выпрабаваньні, нейкая нявыказаная цеплыня і сьветласць, радасьць да жыцьця. Тое, што нам, сучасным людзям, чамусьці цяжка даецца.

За гаворкамі ды ўспамінамі дайшлі да сьвятой справы — прагляду здымкаў. Разглядаю здымкі, і тут... Дык гэта ж з этнаграфічнага альбому. Пытаюся, што за здымкі, у адказ чую, што з 1938 г., з таго інсцэнаванага вясельля ў Філіпанах. «Дык гэта ж скарб», — кажу. У адказ: «Можаш узяць». Пытаюся, а як жа вы іх захавалі, празь Сібір, Казахстан? Як пасьпелі іх узяць з сабой, кавалчак маленькай Радзімы?

Мая сямейная архіўная фотакалекцыя ўзбагацілася. На фатаздымках мы разгледзелі маю родную прабабцю, бабціных сясьцёр, братоў, цётчку Геню. Здымкі вельмі цікавыя з этнаграфічнага боку. Трэба прызнаць, што мой край, Віленшчына, зусім не дасьледаваны ў галіне на-

Уладас Дрэма

(Vladas Drema, 1910—1995) — мастак і мастацтвазнаўца, бадай, найбольш дасьведчаны спецыяліст па архітэктурнай спадчыне Вільні; выхадзец з гервяцкага літоўскамоўнага вострава, што ў цяперашнім Астравецкім раёне. Адам Мальдзіс у кнізе «Астравеччына, край дарагі...» (Менск, 1977), сьведчыў, што У. Дрэма ў 1930—я вёў у ваколіцах Гервятаў «па заданьні КПЗБ нелегальную работу, раздаваў і расклейваў лістоўкі».

У 1941—1944 гг. У. Дрэма працаваў захавальнікам фондаў віленскага беларускага музэю, увогале добра знаў дзеячаў беларускага нацыянальнага руху ў літоўскай сталіцы.

У 1991 г. выйшла знакавая праца У. Дрэмы — *Dinges Vilnius* («Зьніклія Вільня»), надрукаваная на Менскім паліграфкамбінаце імя Я. Коласа. Кніга гэтая — энцыклапедыя — праваднік па тых кварталах старажытнага гораду, што страцілі свае архітэктурныя помнікі на працягу XIX—XX стст., многа ў ёй імянаў нашых землякоў, якія таксама будавалі некалі супольную сталіцу Беларусі і Літвы.

Паводле tio.by

родных строяў. А тут глядзі, смакуй — жаночыя галаўныя ўборы, каралі, спаднічкі, блюзкі. Мужчыны ня менш годна апранутыя. Вясковыя музыкі — скрыпачка. Танчаць «Юрачку». Прывезла здымкі, разглядаем, цешымся. І ніхто б не здагадаўся, што гэтая гісторыя, гісторыя здымкаў, мае свой працяг.

Неяк увосень, па дарозе Вільня—Астравец, еду я з гісторыкам Юркам Унуковічам. Ён у гэты час у Вільні стажыруецца. Апавядае Юрась пра сваё знаходкі. Часу мы маем багата, стоячы ў чарзе на мытным пераходзе «Лоша». Кажэ Юрась, што ў Інстытуце народнай творчасці супрацоўніца выпадкова знайшла гару беларускага фальклёру. «Вясельле Марулі», запісанае ў 1938 г. у вёсцы Малыя Філіпаны... Я ня чую, што каза далей Юрась. Хочацца зьвязаць са сваімі здымкамі. Асьцярожна кажу Юрасю, што мая радня брала ўдзел таксама ў падобным мерапрыемстве. Пагаджаем, што гэта, магчыма, неяк зьвязана паміж сабой. Чаканьне копіі было, здавалася, самым доўгім у маім жыцьці. І вось урэшце Юрась дае запаветны дыск. Запраўляем у кампутар, і вось яно — чаканае «Вясельле Марулі». «Із збораў беларускага Музэю ў Вільні». Бог ты мой, гэтага зусім не чакалася.

«Вясельле Марулі» ў апрацаваньні сялянаў з засьценку Новыя Філіпаны, Варнянскай воласьці, адыграннае ў Віленскім радыё 15 траўня 1938 г. Рэдакцыя Галіны Салткевічавай. У вясельлі бралі ўдзел 23 асобы, увабраныя ў народную вопратку. Бяруць удзел тры пакаленьні. Побач 15-гадовай Гені стаіць сьны бацька Адам Сайкоўскі (старэйшы брат маёй бабці — ЛК) і ягоная маці, 67-гадовая Еўка Сайкоўская (мая прабабка — ЛК). Вясельле адноўлена па самых старэйшых тамтэй-

шых звычаях, песьнях і вопратцы. Выканаўцы вясельля адначасова зьяўляюцца і аўтарамі. Многа зь вясельных цырымоніяў ужываецца і сягоньня. Але паволі ўжо забываецца.

Далей на трыццаці трох старонках ідзе поўнае апісаньне ўсяго вясельнага абраду, вопраткі людзей, песьняў. Усё на нашай мове, па-беларуску. Толькі чатыры радкі па-польску. Апошняя старонка «дабівае» мяне цалкам: «Беларуская рэдакцыя тэксту — Уладас Дрэма, 14 сьнежня 1942 г.».

Апавядаю маме. Мама пацвярджае, так, пасьля таго прадстаўленьня ў Філіпанах іх запрасілі ў Вільню на радыйны запіс. Выбіраліся сур'ёзна, на конях, упрыгожаных жыргунамі. Раз гэтар, дык ва ўсім. Пытаюся, што памятаецца з таго. Высьветлілася, што кожны памятае сваё. Мама, як жанчына, — што адмыслова тклі паласатую тканіну для андаракаў. Ейны родны брат Гэнюсь — што падчас першага выступу танцавалі так заўзятая, што зламалі сцэну.

Што ўсё гэта значыць для мяне, для маіх сваякоў? Адназначна — гонар за сваю сям'ю, радню, продкаў. Ставіць усе кропкі над «і» ў нацыянальным пытаньні «хто мы?». І разуменьне, што нічога ў гэтым сьвеце не бывае выпадковым. І нашая «беларускасьць» была заўсёды натуральнай. Гонар за сваіх сясьцёр і братоў, што няма ў нас пагарды да беларускага. Што любім адзін аднаго. І гэта ўсё дзякуючы нашым СТАЎПАМ: прапрабабцам, дзядам, мамам, татам, цётчак, дзядзькам.

А нітчка гісторыі цягнуцца. Хочацца пашукаць архівы міжваеннага віленскага радыё, паехаць у Філіпаны. А раптам там яшчэ што-небудзь захавалася.

Ампутаваны Дух

Піша Алесь Сёмуха.

Трапіў на вочы артыкул з ліпеньскага нумару амэрыканскай расейскамоўнай газэты «Russian Town» у памяць пра Чынгіза Айтматава.

Я, відаць не звярнула б на артыкул увагі, калі б не заглавак «Какой із меня космополіт с таким лицом?» Побач фатаграфія пісьменьніка. Твар

саліднага сталага чалавека, сівая галава, рысы твару відаць тыповыя для кіргіза.

У мяне холад па скуры прайшоў. Пра што гэта ён? Чытаю: «Пасьля выхаду фантастычнага рамана «Таўро Касандры» мяне сталі называць касмапалітам, што я ўспрыняў з гумарам. Які ж з такім тварам, як у мяне, касмапаліт? Ня кажучы ўжо пра мой сьветагляд. Вядома, я застаюся сынам свайго народу, хоць і жыў у Эўропе, а пішу на расейскай мове. Будучы сынам Кіргізіі, я зьяўляюся прыхільнікам эўразійскай інтэграцыі. Гістарычна складлася так, што Расея і Азія жывуць у цесным суседзтве. Калі

мы аб'яднаемся, дык станем больш энэргічнымі, больш жывучымі і непатапляльнымі ў сусьветнай прасторы. Словам, мы не растварымся, ня зьнікнем, а будзем сілай».

Айтматаў не ўдакладніў, які твар мусіць быць у касмапаліта, але можна здагадацца. А з кіргізскім тварам ня толькі касмапалітам быць нельга, але і зусім патануць у сусьветнай прасторы можна.

Шкада, балюча і адначасова сорамна стала за немаладога саліднага інтэлектуала, які так і сышоў з жыцьця ня ў стане бачыць свайго самапрыніжэньня і страты годнасьці — цана выжываньня кіргіза ў

гістарычным суседзтве з Расеяй. Як яго судзіць... немагчыма. Бацьку арыштавалі і расстралялі пры Сталіне ў 1938. Сам Айтматаў усё жыцьцё «выжываў» і прызнаўся, што «сталінізм глыбока пранік у нетры нашай сьвядомасьці». Відаць і пра сябе гаварыў.

І ўсё ж, усё ж кажучы словамі вайсковага афіцэра Фрэнка Слэйда з фільму «Пах Жанчыны»: «Я бачыў пацаноў, такі як гэты, нават яшчэ малодшых, бяз рук — вырвала, бяз ног — выдзерла. Але няма горш як бачыць людзей бяз духу. На дух пратэзаў не бывае».

Вашынгтон

Прылада, якая пераверне фізіку

У сераду запусцілі Вялікі адронны калайдэр, вакол якога было столькі галасу.

У сераду навукоўцы з CERN (Эўрапейскага цэнтра ядзерных даследаванняў) скончылі працоўны дзень шампанскім. Запуск калайдэра прайшоў удала. А 10-й ранку пучок пратонаў упершыню правялі па ўсёй даўжыні 27-кілямэтравага паскаральніка. Адзін за адным навукоўцы правяралі кожны з васьмі сэкцараў унікальнага «адронаправоду» і ставілі птушачкі насупраць усіх пазыцый. Магніты факусавалі ды ўтрымлівалі пучок як мас быць, крыягенныя сістэмы, разнастайныя датчыкі ды дэтэктары працавалі карэктна, на іншыя сістэмы таксама нараканьняў ня ўзнікла.

Навукоўцам, што працавалі з калайдэрам, прыходзіла маса лістоў з пратэстамі супраць запуску гэтага паскаральніка элемэтарных часьціцаў. Аўтары лістоў лічаць, што праз калайдэр у сэры Эўропы можа ўтварыцца рукатворная чорная дзірка, якая прагне ўсю плянэту. Прыхільнікам апакаліптычнага сцэнару гэтага серада не прынесла спакою. Бо адроны запускаліся на хуткасьці ў 30 разоў меншай за прадугледжаную, і пратоны

міжсобку не сутыкаліся, а значыцца, і не маглі нічога ўтварыць — ані чорных дзірак, ані навуковых адкрыцьцяў.

Напоўніцу адронны калайдэр запрацуе 21 кастрычніка.

Напярэдадні запуску спэцыялісты выдалі чарговую афіцыйную справаздачу, каб запэўніць, што гэтая навуковая прылада, нягледзячы на звышпамеры, цалкам бяспечная: «ВАК узаўважэ ў кантраляваных лябараторных умовах сутыкненьні з энэргіяй, меншай, чым у атмасфэры пры сутыкненьні малекулаў з касмічнымі прэм'ямі, якія бамбардуюць Зямлю мільярды гадоў... Мы вывучалі магчымасьць зьяўленьня ў ВАК гіпатэтычных аб'ектаў, такіх, як вакуўмныя пухіры, магнітныя манаполіі, мікраскапічныя дзіркі і дзівачывы (часьцінкі «дзіўнага рэчыва», якое складаецца з s-кваркаў) і ня выявілі зьвязанай з імі рызыкаў».

Ідэя стварэньня Вялікага адроннага калайдэра зьявілася ў 1984 г., а была афіцыйна ўхвалена толькі празь дзесяць гадоў. Будаваць яго пачалі ў 2001-м. ВАК збудаваны на стомэтравай глыбіні пад Францыяй і Швайцарыяй, на ўсход ад Жэнэвы, ля падножжа Юрскіх гор. Гэта кальцавы паскаральнік зараджаных часьціцаў на сустрэчных пучках — уласна гэта і пазначае слова «калай-

У нетрах калайдэра.

дэр». «Вялікай» гэтая канструкцыя названая праз свае памеры — 26,7 кілямэтраў. Адроны — гэта пратоны і цяжкія ядры, якія будуць разганяцца ў калайдэры.

Апошнія месяцы ВАК ахалоджвалі да працоўнай тэмпературы — нечуваннага холаду — 1,9 градуса па Кельвіну (-271,25 па Цэльсію). Увогуле, прасект увесь складаецца зь лічбаў, якія цяжка ўявіць. Велічэжныя памеры — мінімальныя тэмпературы, найдрэбнейшыя часьціцы — найвялікшыя хуткасьці. Гіганткая сума, выдаткаваная на пабудову — 4,65 млрд фунтаў стэрлінгаў.

Гіганцкі расход электраэнэргіі — 10% ад таго, што спажывае за год уся Жэнэва.

У сераду пучок пратонаў упершыню праімчаў па ўсім кальца, але гэта была толькі «генэральная рэпэтыцыя». 21 кастрычніка адбудзецца цырымонія, якую ўрачыста называюць «інаўгурацыяй». Пасьля яе пачнецца паўнацэннае служэньне калайдэра навуцы, а на поўную магутнасьць ён запрацуе вясной наступнага году.

Натуральна, ад такіх вялікіх укладаньняў навукоўцы чакаюць вялікіх адкрыцьцяў. Яны кажуць,

што 2008-ы можа стаць апошнім годам «старой фізікі». У прыватнасьці, даследчыкі спадзяюцца ў мініятуры аднавіць «Вялікі выбух», які шмат мільёнаў гадоў таму стаўся пачаткам Сусьвету, атрымаць новыя зьвесткі пра пераўтварэньне матэрыі ў энэргію, зазірнуць у таямніцы антырэчыва й разабрацца ва ўзаемнах прасторы і часу. Дзеля гэтага запрацьвана мноства экспэрымэнтаў, сутнасьць якіх перадаць проста й ненавуковай мовай не ўяўляецца ніяк.

Андрэй Кузьнецькі

Калі сьвята ня сьвята

На сайце tut.by праводзіцца апытаньне «Што вы будзеце рабіць на Дзень гораду». Толькі 17% гатовыя сьвяткаваць. 27% застануцца дома і больш за 50% удзельнікі апытаньня «пастарваюцца зьехаць з гораду».

Традыцыйна сьвяткаваньні ў Менску ператвараюцца ў сьвята алькагалізму і ўсёдазволенасьці, нягледзячы на запэўніваньні ўладаў, што продаж сьпіртных напоў будзе абмежаваны.

Афіцыйныя прафсаюзы прызналі Краіну Баскаў

Кур'ёзны выпадак здарыўся з Фэдэрацыйнай прафсаюзаў Беларусі. Менск наведла дэлегацыя Эўрапейскага рэгіянальнага бюро Сусьветнай Фэдэрацыі прафсаюзаў. Пэралічваючы краіны, прадстаўнікі якіх увайшлі ў склад дэлегацыі, сайт ФПБ назваў Кіпр, Аўстрыю, Гішпанію і ... Краіну Баскаў. Краіна Баскаў змагаецца за незалежнасьць ад Гішпаніі, часам ужываючы тэрарыстычныя мэтады. Выходзіць, ФПБ першай у

сьвеце прызнала незалежнасьць Краіны Баскаў, якая нават той незалежнасьці не абвяшчала.

Пад Баранавічамі шукалі НЛА

22—24 жніўня недзе пад Баранавічамі зьбіраліся на зьезд сябры таварыства «Касмапошук», беларускія пасьлядоўнікі агентаў Скалі і Малдэра. Месца сустрэчы ўфолягі прызначылі тут нездарма: прыйшла вестка пра актыўнасьць НЛА. Энтузіясты ўсю ноч назіралі за баранавіцкім небам, а ўдзень апыталі насельніцтва. Але тубыльцы нічога толкам не казалі. Гэта толькі ўзмацніла падозраньні. Хоць прышэльцы не аб'явіліся, UFOлягі папоўнілі сакрэтныя матэрыялы зьвесткамі пра «блуднае месца» ў тутэйшых гушчарах і прывід гаспадыні панскай сядзібы. З часоў шляхціца Завальні фантастычнае ў Беларусі не зьявілася.

Буфэтчыца скрала 13,5 млн рублёў

У Мёрскім раёне расьсьледуецца крымінальная справа ў дачыненьні да былой

буфэтчыцы вясковай кавярні. Міліцыя высьветліла, што яна, злоўжываючы службовым становішчам, скрала тавары і грошы. Сума страты — больш за 13,5 млн рублёў. І гэта менш, чым за тры месяцы!

Дырэктар школы выкінуўся з акна

Дырэктар гомельскай школы Васіль Н. выкінуўся з акна сваёй кватэры а 10-й раніцы. Пэдагог памёр на месцы. Вядома, што напярэдадні, 1 верасня, у школе пасьпяхова прайшлі ўрачытасць, дый сама навучальная ўстанова была добра падрыхтаваная да новага навучальнага году. Васіль Н. кіраваў ёй ад 1990 г., і школа лічылася адной з найлепшых у Гомелі. Магчыма, справа ў сур'ёзным захворваньні, пра якое дырэктар не казаў бліжкім, вывучаюцца і асабістыя матывы, якія маглі прывесці да сьмерці.

Прапаршчык абрабаваў банк

25-гадовы камандзір узводу адной з барысаўскіх вайсковых частак пакінуў свой пост ды, прыхапіўшы

бандыцкую маску, рушыў у банк. Там ён дастаў два пісталеты, стрэліў у столю, ударыў пісталетам кантралёра, скраў 14 млн рублёў і ўцёк. Аператыўнікі пусьцілі па сьлядох службовага сабаку. Той навёў іх на вайсковую кепку й мільён рублёў. Неўзабаве схапілі й самога рабаўніка. Забралі ў яго зброю, нарабаванае ды ўсцалі крымінальную справу.

3 нажом да трохгадовай дачкі

27-гадовая жыхарка Драгічына падазраецца ў наўмысным прычыненні цяжкага цялеснага пашкоджаньня сваёй трохгадовай дачцэ. І верасня ў раённую бальніцу з пранікальным раненьнем паступіла трохгадовая дзяўчынка. Сьледства ўстанавіла, што параніла дзіця п'яная маці. Прычыну свайго ўчынку жанчына растлумачыць ня можа. Дзяўчынка ў рэанімацыі.

Макс Мірны ўжо ня першая ракетка Беларусі

Асацыяцыя тэнісістаў-прафэсіяналаў апублікавала сьвежы рэйтынг. Макс Мірны зьяўляецца на 519-е месца.

Яго абагнаў Уладзімер Ігнацік, які цяпер займае 425-ю пазыцыю. Уладзімер Ваўчкоў — 544-ы.

Падзеньне працягваецца. Нагадаем, 19—21 верасня ў Менску пройдзе матч Кубка Дэвіса. Зборная Беларусі згуляе са зборнай Грузіі ў 2 раўндзе плэй-оф Эўра-Афрыканскай групы.

Італьянская паліцыя затрымала Уладзімера Пуціна

30-гадовы грамадзянін РФ, цэзка па прозьвішчы з прэм'ерам Расейскай Фэдэрацыі, займаўся крадзяжамі ў курортным гарадку Рычыёне на ўзьбярэжжы Адрыятычнага мора. Карабінеры затрымалі Пуціна пасьля скаргаў прадпрымальнікаў, у якіх з крамаў пачала зьнікаць вопратка. Ідэнтыфікаваць злчынцу было досыць лёгка — яго зафіксавала камэра відэанагляду.

Індыдэнт адбыўся на фоне прыезду ў Маскву кіраўніка Міністэрства замежных справаў Італьянскай Рэспублікі Франка Фраціні, які меўся абмяркоўваць з расейскім калегам Сяргеем Лаўровым сытуацыю на Каўказе.

Танкіст Саакашвілі быў закаханы ў радыстку

Ужо мала хто згадае, што прозьвішча аднаго з пэрсанажаў польскага сэрыялу «Чатыры танкісты й сабака» было Саакашвілі. Толькі звалі яго Рыгор. Гэта вядома ўсім савецкім глядачам ваенна-прыгодніцкай наваля расказвае пра лёс экіпажу танку «Рудзь». Тры палякі і грузін ваявалі супраць фашыстаў у складзе Войска Польскага. Паводле сюжэту, Саакашвілі, «Гжэсь», быў мэханікам-кіроўцам танку. Ён называўся нараджэнцам Сандаміру, бо стаміўся тлумачыць палякам, дзе знаходзіцца Грузія. Гжэсь быў таямная закаханы ў радыстку танкавай брыгады Лідку Вішнеўску. Прэм'ера сэрыялу ў Польшчы адбылася ў траўні 1966 году, а ў СССР — у верасні 1968-а. З 2007 г., праз пратэсты вэтэранаў Арміі Краёвай, сэрыял зьнялі з паказу польскага тэлебачаньня за «савецкую прапаганду».

Ул. інф., Cz, ЯС, «Салідарнасьць», «Звязда», БелаПАН, tut.by, «Народная газета»

ЦЫТАТНІК

Гаворыць Мінск

***
Сёння ў Менску сонечнае надвор’е без ападкаў. Няхай Бабруйск і Гомель нам зайздросьцяць!
(Камэнтар да пражнозу надвор’я на радыё «Сталіца»)

***
Павіншуйце, калі ласка, з Днём Савецкай Арміі майго зяця! Ён у мяне падпалкоўнік ды трошкі ў адстаўцы.

***
— Наш дзядзя Коля чудоўнай душы чалавек! На ўсе рукі майстар, — сваячка хваліць на ўсю краіну чарговага імянінніка. Спачатку ідзе доўгі пералік вартасьцяў. Потым караценькая прадмова пра ягоны нялёгкі жыцьцёвы шлях і нарэшце пытаньне вядоўцы:

— А якім музычным падарункам адае перавагу дзядзя Коля?

— Гарэцы, — не хавае сваёй шчырасьці ўдзячная пляменьніца.

***
Па тэлевізіі ідзе рэжыя астралягічнага цэнтру «Таро». Худая, змораная жыцьцём жанчына жаліцца з экрану на нявернага мужа:

— Столькі гадоў разам, а ён знайшоў іншую і падаў на развод...

— І правільна зрабіў! — не застаецца ўбаку ад сямейнае драмы тэлеглядач.

***
Дазвольце павіншаваць праз вашу праграму маю любую ўнучку з Днём чэккіста. Яна працуе ў КДБ бухгалтарам —

у прамым этэры беларускага радыё чуваць усхваляваны голас бабулі. Вядоўца (вядоўцу жартам): «Бачыце, нават там ёсьць бухгалтары. І чаму мы з табой не бухгалтары? Сядзелі б цяпер паперкі перабіралі б». Вядоўца, з уздыхам: «Добра, што не бухгалтары».

***
Дзьве пэнсіянэркі абмяркоўваюць тэлесэрыял: — Ну вось, хіба так бывае ў жыцьці? Яшчэ не нарадзіла, а ўжо два бацькі ў радлом прыйшлі.

— Не, не бывае. Але ж трэба нас, старых дурняў, нечым пацешыць.

***
— Навошта гэтыя сэрыялы паказваюць? Усё роўна ж да канца не дагледзіш. То выпіўшы, то сьвятла няма (вытрымка з крытычнае заўвагі).

Сабрала
Таяна Барыскі

Кандыдатам у прэзыдэнты ЗША ад Рэспубліканскае партыі афіцыйна зацьверджаны 72-гадовы Джон Маккейн. Калі ён пераможа, дык стане найстарэйшым прэзыдэнтам ЗША на момант пыходу да ўлады ў першы тэрмін. Каб пераканаць выбарцаў у сваёй добрай форме, ён часта зьяўляецца на людзях з сваёй 96-гадовай мамай. Гэтая жанчына дагтуль кіруе аўто. Больш за тое, яна штолета падарожнічае па сьведзе за рулём, беручы машыны напакат.

КАЛІ Б...
...словы аб тым, што кожны, хто пашкодзіць дрэва, мае прыватную бяседу з прэзыдэнтам, былі праўдай.

Сакратарка: Можашце не чакаць. У яго на прыёме Севярынец. Адчытваецца за дрэвы, паваленыя за паўтара году ў Малым Сітне.

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

ВІНШАВАНЬНІ
Із верасьня спаўняецца 50 гадоў Аляксандру Краўцэвічу, беларускуму археалягу, доктару гістарычных навук, дасьледчыку сярэднявечнай гісторыі Беларусі, сябру Саюзу беларускіх пісьменьнікаў, Шчырыя віншаваньні і найлепшыя пажаданьні з нагоды юбілею ад калегаў і сяброў іны Соркінай, Ірыны Кітурка, Алеся Смаленчука, Сяргея Тоцця

ПРАЦА
Беларускамоўным дзеткам з 314 садочка (вул. Багдановіча, 68 А) тэрмінова патрэбныя выхавальнік і няня. Тэл: 334-25-61 (гарадзі, адміністрацыя), 676-89-88 (набільны, бацькоўскі камітэт).

КНІГІ
Прапаную кнігі: «Беларускі кнігабор»: Чачот, Каліноўскі, «Летапісьці хронікі», Баршчэўскі, Данейка, Аляхновіч, Геніюш, Ажэшка ды іншыя, «Слуцкі збройны чын», Ластоўскі «Кароткая гісторыя Беларусі» ды інш., багаты выбар. Т.: (029) 753-70-05
Прапануем: «Незалежная прэса»: Быкаў, Барадулін, Бураўкін, Арлоў, Кіпель, Конан, Гарэцкі, Разанаў, Брыль і інш. «Гоман» — розныя выпускі, сотні аўтараў, у т.л. тэксты на тарашкевіцы, літаратурная вучоба. Даламожам падрыхтаваць тэксты розных жанраў, пераклад, віншавальныя вершы, рэдактару, выданыя. Т.: (029) 753-91-96, alesknig@mail.ru

ПРАЦА
Яксна выканаю пісьмовыя працы па беларускай гісторыі, літаратуры, нове. Зьявртацца загадзя. Т.: (029) 101-03-24. Юрась Яксны набор, рэдагаваньне тэкстаў на беларускай нове. Зьявртацца загадзя. Т.: (029) 101-03-24. Юрась

Шаноўныя чытачы!
Наступны нумар «Нашай Нівы» выйдзе 25 верасьня. Добра Вам бульбу дакапаць!

Ня ўсё ў жыцьці апошні раз

Каб штотыдзень атрымліваць газэту, дасьляйдзе адрасы і грошы за газэту. Кошт на месяц — 12 тыс. рублёў.

1) Просім усіх ахвотных чытаць газэту паведамляць у Рэдакцыю свае адрасы і тэлефоны. Гэта можна зрабіць праз: тэлефоны: (017) 284-73-29, (029) 260-78-32, (029) 618-54-84, e-mail: dastauka@nn.by, паштовы адрас: 220050, г.Менск, а/с 537.

2) Просім у бліжышці банкаўскага паведамленьня ці паштовага пераказу дакладна і разборліва пазначыць адрас, у тым ліку паштовы індэкс і код пад’езду.

Дзякуй
Г.К., Андрусю А. зь Менскага раёну.
Уладзімеру С. з Ашмянскага раёну.
А.П. зь Берасьця.
Уладзіславу І., Любаві Ш. зь Віцебску.
Л.А. зь Салігорскага раёну.
Сяргею К., Г.Л., Іне С., Сяргею К., Алене Г. зь Горадні.
Т.Б. зь Магілёва.
Міхаілу Т. са Слуцкага раёну.
М.Ш. зь Клімавіцкага раёну.
Івану К. зь Бабруйскага раёну.
Сяргею Р., Тамары Ш. зь Кобрынскага раёну.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ

Касір

ПВУП "Суродзічы", УНП 190 786 828	
МГД ААТ "Белінвестбанк", вул. Калектарная, 11, Менск, код 764	
Рахунак а-рымальніка	3012 206 280 014
Асабовы рахунак	
(прозьвішча, імя, імя па бацьку, адрас)	
Від аплаты	Дата
За газэту "Наша Ніва"	
	Агулам
Касір	М.П.

КВІТАНЦЫЯ

Касір

ПВУП "Суродзічы", УНП 190 786 828	
МГД ААТ "Белінвестбанк", вул. Калектарная, 11, Менск, код 764	
Рахунак а-рымальніка	3012 206 280 014
Асабовы рахунак	
(прозьвішча, імя, імя па бацьку, адрас)	
Від аплаты	Дата
За газэту "Наша Ніва"	
	Агулам

«НН» СТО ГАДОЎ З ВАМІ

Менск. Судзэбная палата 15 жніўня засудзіла ў крэпасць на тры гады кожнага з трох народных вучыцеляў: К. Міцкевіча, Бэзьмена і Пятроўскага. Судзілі іх за тое, што яны хацелі зрабіць хейру вучыцеляў і ўжо злажылі камітэт свой.

«Наша Ніва» страціла аднаго супрацоўніка свайго, вельмі здольнага беларускага народнага паэту Якуба Коласа: яго пасадзілі ў турму за вучыцельскі саюз на тры гады.

«Наша Ніва». №20. 1908

Наша Ніва
незалежная газэта

заснавана ў 1906, адноўлена ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:
З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914), Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч, У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская
шэф-рэдактар Андрэй Дынько
галоўны рэдактар Андрэй Скурко
мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі
заснавальнік Мясцовы фонд выданьня газэты «Наша Ніва»
выдавец Прыватнае прадпрыемства «Суродзічы»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:
220050, Менск, а/с 537
Тел/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32, 8-029-707-73-29.
E-mail: nn@nn.by
On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спампака на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 палос фарматам А2, 6 друк арж. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Ф.Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасці за зьмест рэжымных абвестак. Кошт свабодны. Пасьведчаньне аб рэгістрацыі пэрыядычнага выданьня №581 ад 14 сакавіка 2007 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: 220101, г. Менск, пр. Ракасоўскага, 102-71. Р/р 3012206280014 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.
Наклад 2239. Газэта выдаецца 48 разоў на год.
Нумар падпісаны ў друк 23.00 10.09.2008.
Замова № 4975. Рэдакцыйны адрас: Ракасоўскага, 102-71.